

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА;
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.16>

Леонід Євгенович Бараш,

Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (аспірант);

<https://orcid.org/0009-0005-1762-3727>,

e-mail: expert.le.gov@gmail.com

**СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 200 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Статтю присвячено визначенню структури криміналістичної характеристики злочинів, передбачених ст. 200 Кримінального кодексу України. Проаналізовано теоретичні засади побудови криміналістичної характеристики окремого виду злочинів, виокремлено підстави для формування змісту криміналістичної характеристики незаконних дій із платіжними засобами та визначено перелік елементів, які варто включити до складу криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочинів. До таких елементів запропоновано відносити: предмет злочину; спосіб злочину та його зв'язки з іншими кримінальними правопорушеннями; слідову картину, обстановку вчинення злочину й особу злочинця.

Ключові слова: криміналістична характеристика злочинів, криміналістична методика, досудове розслідування, підробка документів, використання підроблених документів.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Побудова методики розслідування незаконних дій із документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 Кримінального кодексу України (далі – КК України)) є нагальним науковим завданням, що зумовлено поширеністю таких злочинних діянь і труднощами, з якими стикаються слідчі та прокурори під час їх виявлення і розслідування. Формування такої методики можливе лише за умови детального вивчення механізму вчинення відповідних діянь та визначення їхніх типових ознак, що дозволить надати дієві методико-криміналістичні рекомендації.

Роберто Рафасель Галан Віокевідоображає механізм певного кримінального правопорушення, є його криміналістична характеристика. Розділи щодо криміналістичної характеристики певного виду або групи кримінальних правопорушень зараз є частиною більшості окремих методик. Це пов'язано з надзвичайною популярністю криміналістичної характеристики в наукових дослідженнях, у результаті чого було всебічно проаналізовано її зміст і обґрунтовано суттєве значення насамперед як основи для формування рекомендацій з досудового розслідування.

Зазначені обставини засвідчують актуальність формування криміналістичної характеристики злочинів, передбачених ст. 200 КК України, як інформаційної основи відповідної методики розслідування.

Стан дослідження проблеми

Проблеми методики розслідування економічних злочинів, до механізму яких входять незаконні дії з платіжними засобами, досліджували А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, Г. А. Матусовський, В. В. Лисенко, О. В. Пчеліна, Р. А. Степанюк, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, С. С. Чернявський та інші вчені, у працях яких обґрунтовано теоретичні засади формування видових криміналістичних характеристик. Деякі елементи механізмів учинення незаконних дій із платіжними засобами вивчали І. М. Осика, І. І. Попович, А. В. Реуцький, Н. В. Копча та інші науковці, які розробляли окремі методики розслідування злочинів, пов'язаних із піддробкою та використанням піддроблених документів. Водночас криміналістична характеристика злочину, передбаченого ст. 200 КК України, до цього часу залишається не сформованою.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення структури криміналістичної характеристики злочинів, передбачених ст. 200 КК України «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення»¹.

Для її досягнення були поставлені такі *завдання*:

- встановити теоретичні засади побудови криміналістичної характеристики окремого виду злочинів;
- виокремити підстави для визначення структурної побудови криміналістичної характеристики злочинів, передбачених ст. 200 КК України;

---

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.03.2023).

– навести перелік елементів, які варто включити до змісту криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочинів.

Наукова новизна дослідження

Вперше здійснено системний аналіз кримінально-правових, кримінологічних, кримінально-процесуальних і криміналістичних ознак злочину, передбаченого ст. 200 КК України. Обґрунтовано структурну побудову криміналістичної характеристики цього виду злочину як інформаційної моделі, що відображає типові ознаки його механізму.

Виклад основного матеріалу

Серед науковців досі немає єдності стосовно поняття і практичного значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, її структури та рівнів побудови. Як зазначив С. С. Чернявський, концептуальні погляди на сутність, зміст і значення цієї категорії для криміналістичної науки та правозастосовної практики неоднозначні і викликають запеклі дискусії [1, с. 145]. Ці дискусії стосуються практично всіх елементів досліджуваного феномена. Тому, розробляючи криміналістичну характеристику злочинів, передбачених ст. 200 КК України, варто визначитись з основними концептуальними засадами її формування.

Щодо визначення поняття криміналістичної характеристики злочину існує значна кількість різноманітних думок, які вже неодноразово узагальнювалися і піддавалися ретельному критичному аналізу. Наприклад, П. В. Берназ, узагальнивши сучасні підходи вітчизняних криміналістів із цього приводу, вважає найбільш вдалим визначення криміналістичної характеристики злочинів, сформульоване ще за радянських часів Р. С. Белкіним, а саме: «це абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтаційне значення і повинно включати в себе характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірні мотив і мету злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка)» [2, с. 38]. На нашу думку, таке поняття є застарілим. Воно не відображає сутності досліджуваної категорії, а лише вміщує орієнтовний перелік можливих елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень.

У цьому сенсі більш слушною, хоча і не бездоганною, видається думка М. В. Войчишеної, яка зазначила, що «криміналістична характеристика – це сукупність взаємопов'язаних типових характеристик і ознак окремого виду кримінального правопорушення, отриманих у результаті аналізу багаторічної судової та слідчої практики, які мають взаємопов'язані властивості та в сукупності є моделлю кримінального правопорушення» [3, с. 151]. Проте у визначенні, на наш

погляд, не варто розрізняти характеристики й ознаки окремого виду кримінального правопорушення, адже загально визнано, що криміналістична характеристика є сукупністю саме його типових ознак.

Узагальнюючи наукові підходи до поняття криміналістичної характеристики злочинів, Є. Д. Лук'янчиков слушно наголосив, що всім визначенням «більше чи менше притаманні такі ознаки, до яких звертаються автори при їх побудові, як: сукупність узагальнених відомостей про ознаки певного виду злочинів; установалення й урахування закономірних зв'язків між цими даними; призначеність для використання в розслідуванні конкретних видів злочинів» [4, с. 108]. Не заперечуючи першу і третю ознаки, зауважимо, що обов'язковість визначення кореляційних зв'язків нам видається спірною, тому що встановити їх можливо не завжди. У цьому питанні ми погоджуємось із позицією Р. А. Степанюка, який зазначив, що включати до визначення криміналістичної характеристики наявність статистично встановлених кореляційних зв'язків між елементами недоцільно, оскільки це суттєво звужує поняття, дозволяє ставити під сумнів можливість розроблення криміналістичних характеристик, а отже, й існування цієї наукової категорії в понятійному апараті криміналістичної науки [5, с. 178].

Таким чином, ми вважаємо, що криміналістична характеристика окремого виду (групи) кримінальних правопорушень є сукупністю узагальнених відомостей про ознаки відповідної множини кримінальних правопорушень, визначена на підставі аналізу слідчої та судової практики і призначена для використання в їх розкритті та розслідуванні.

Плюралізм думок спостерігається й у питанні структури криміналістичної характеристики окремого виду кримінального правопорушення, зокрема щодо злочинів, пов'язаних із піддробкою та використанням піддроблених платіжних інструментів. Наприклад, І. М. Осика такими елементами вважає документи як предмети і засоби вчинення злочинів, способи піддроблення та використання документів та їх ознаки [6, с. 9–12], а А. В. Реуцький виокремив спосіб, місце, час та обстановку вчинення злочинів, типові сліди й особу злочинця [7]. Незважаючи на розбіжності у наведених переліках, спостерігається загальна тенденція щодо врахування певних важливих для пізнання сутності відповідного кримінального правопорушення та обрання засобів і методів його розслідування елементів, визначених з урахуванням кримінально-правової характеристики певного діяння, його механізму та процесуальних вимог щодо предмета доказування у кримінальному провадженні. Тут варто зауважити, що оскільки кримінальне правопорушення вивчають різні науки, то, відповідно, існують його різні галузеві характеристики. У контексті побудови

окремої криміналістичної методики необхідно розуміти зв'язки та відмінності між такими характеристиками, зокрема кримінально-правовою, кримінологічною та криміналістичною, а також визначитися із співвідношенням їхніх складових.

Видається слушною думка В. М. Шевчука, який наголосив, що кримінально-правова і криміналістична характеристики взаємопов'язані, проте є окремими різновидами характеристик кримінальних правопорушень, оскільки визначають самостійні напрями досліджень різних галузей знань, мають свою предметну й об'єктну сферу дослідження. Кримінально-правова характеристика кримінального правопорушення є своєрідним «зразком» для порівняння отриманих у результаті виявлення та розслідування (реалізації криміналістичної методики й здійснення оперативно-розшукової діяльності) даних для встановлення наявності чи відсутності складу кримінального правопорушення [8, с. 256].

Із вищевказаного доходимо висновку, що з-поміж галузевих характеристик кримінального правопорушення провідною є кримінально-правова, елементний склад якої є зразком для визначення структури інших характеристик, зокрема криміналістичної. Щодо окремого виду кримінальних правопорушень це означає, що специфіка відповідного складу правопорушення впливає як на обрання елементів його криміналістичної характеристики, так і на зміст більшості таких елементів.

Водночас кримінально-правова характеристика є не єдиною основою для визначення структури криміналістичної характеристики окремого виду чи групи кримінальних правопорушень. Ще однією ваговою підставою є кримінальна процесуальна категорія обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Зв'язок криміналістичної характеристики злочину та предмета доказування у кримінальному провадженні такий тісний, що деякі науковці заперечують доцільність формування криміналістичної характеристики взагалі, вважаючи цілковиту достатність опису у криміналістичній методиці основних елементів предмета доказування за певною категорією кримінальних правопорушень.

Зазначена обставина зумовила потребу проведення ґрунтовних наукових досліджень, присвячених з'ясуванню співвідношення криміналістичної характеристики та предмета доказування. У результаті одного з таких досліджень О. В. Пчеліна визначила: «Предмет доказування містить обставини, які слід встановити (завдання розслідування), а криміналістична характеристика вказує коло обставин, які могли мати місце в дійсності (визначає можливі варіанти здійснення злочинних дій)» [9, с. 9]. Таким чином, багато складових частин предмета доказування входять до змісту криміналістичної характеристики

певного виду чи групи кримінальних правопорушень. Але це не означає їх взаємозамінюваність у структурі окремої криміналістичної методики.

Р. А. Степанюк, на наш погляд, цілком слушно наголосив, що «криміналістична характеристика злочинів являє собою опис типових даних про певні елементи, у тому числі й ті, які збігаються з обставинами, що підлягають доказуванню (наприклад час, місце, спосіб злочину). Однак ця система має зовсім інше наповнення. В окремій методиці розслідування її основне завдання є інформативним, ознайомчим. Вона може бути підставою для висунення версій, на підставі узагальнення практики дає слідчому знання про те, якими способами вчиняються подібні злочини, які вони можуть залишати сліди тощо» [10, с. 144]. Тобто типовий перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, впливає на побудову криміналістичної характеристики певного виду або групи кримінальних правопорушень, але не замінює її.

Якщо кримінально-правова характеристика кримінального правопорушення та перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, є основними правовими основами побудови криміналістичної характеристики, то суто криміналістичною науковою категорією, яка також впливає на зміст відповідної характеристики, є поняття механізму кримінального правопорушення.

На думку багатьох науковців, криміналістична характеристика кримінальних правопорушень фактично є відображенням відповідних злочинних механізмів. Наприклад, А. Ф. Волобуєв зазначає, що «криміналістичні характеристики злочинів окремих видів є відображенням механізму їх вчинення (системою відомостей про його елементи)» [11, с. 70], а отже, внутрішня структура криміналістичної характеристики повинна вміщувати складові механізму кримінального правопорушення. Так само елементи механізму кримінального правопорушення фактично повністю збігаються з компонентами криміналістичної характеристики як наукової абстрагованої моделі, що відображає цей механізм.

Враховуючи викладені вище теоретичні засади побудови криміналістичної характеристики окремого виду злочину, доходимо висновку, що її структура щодо злочину, передбаченого ст. 200 КК України, має бути визначена залежно від трьох підстав: 1) кримінально-правової характеристики цього виду злочину; 2) обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 3) механізму злочину.

Кримінально-правова характеристика досліджуваного нами виду злочину передбачає певні специфічні ознаки його складу.

Так, безпосереднім об'єктом цього злочину є «суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки нормального функціонування банківської

і кредитно-фінансової систем з емісії й обігу платіжних засобів, майнових прав та інтересів суб'єктів цієї системи» [12, с. 166]. З точки зору побудови криміналістичної характеристики визначення об'єкта не є суттєвим, адже криміналісти досліджують насамперед матеріальні речі. Тому велике значення має та обставина, що цей вид злочину є предметним, тобто прямо в законі є посилання на його предмет. Його встановлення є обов'язковим у кожному кримінальному провадженні, тому і специфіка має бути досліджена у криміналістичній характеристиці. Предмет злочину, передбаченого ст. 200 КК України, визначений безпосередньо в законі, що свідчить про необхідність його обов'язкового включення до криміналістичної характеристики.

Об'єктивно склад злочину характеризується активними діями, що полягають у підробленні, придбанні, зберіганні, перевезенні, пересиланні з метою збуту визначених у диспозиції ст. 200 КК України предметів, а також у неправомірному випуску або використанні електронних грошей. Така конструкція законодавчої норми наголошує на особливо вагомому практичному значенні встановлення способу злочину під час його розслідування. Відповідно спосіб також є обов'язковим елементом кримінально-правової та криміналістичної характеристик цього виду злочинів.

Суб'єкт цього злочину є загальним. Суб'єктивно злочин характеризується прямим умислом, який у деяких випадках має бути поєднаний зі спеціальною метою – збутом певних предметів. Крім того, кваліфікуючими ознаками є вчинення злочину повторно, а також за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 200 КК України). Ці аспекти, на нашу думку, впливають і на структуру криміналістичної характеристики не просто в контексті віднесення до неї елемента «особа злочинця», а й щодо уточнення внутрішнього змісту цього елемента, який обов'язково має включати типові відомості щодо мотивації злочинної поведінки.

Як зауважує Я. В. Крупина, «незаконні дії з документами на переклад, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення досить часто пов'язано з учиненням інших злочинів (ст.ст. 191, 231, 232, 361, 364 КК України)» [13, с. 309–310]. У зв'язку з цим у криміналістичній характеристиці вважаємо за доцільне встановити типові зв'язки цього злочину з іншими протиправними діяннями з метою більш якісної побудови методико-криміналістичних рекомендацій з його розслідування.

Таким чином, специфіка кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 200 КК України, зумовлює потребу виокремлення таких елементів його криміналістичної характеристики: 1) предмет злочину; 2) спосіб злочину; 3) особа правопорушника

(з обов'язковістю визначення мотивації злочинної поведінки); 4) зв'язки з іншими кримінальними правопорушеннями.

Наступна підстава для визначення структури криміналістичної характеристики злочину – обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні і які в загальному вигляді визначені в ч. 1 ст. 91 КПК України. Ці обставини лише частково збігаються зі структурою криміналістичної характеристики. До останньої належать тільки ті складові предмета доказування, які стосуються злочинної діяльності. Зокрема, цей перелік дозволяє визначити такі елементи: 1) час, місце та інші обставини вчинення злочину; 2) спосіб злочину; 3) предмет злочину; 4) особу правопорушника, враховуючи форму вини, мотив і мету вчинення злочину.

Суто криміналістична засада, а саме механізм злочину, є найбільш вагомою основою для формування переліку складових криміналістичної характеристики злочину. Ця основа враховує дві вищевказані, адже елементи складу злочину та предмета доказування у практичній діяльності встановлюють, ретельно вивчаючи механізм певного злочину, який всебічно розкриває сутність не лише окремого злочину, а й всієї злочинної діяльності певного типу.

Аналіз слідчої та судової практики дає підстави для висновку про значне різноманіття складових механізму вчинення злочинів, передбачених ст. 200 КК України. Проте типовими є діяння, пов'язані з підробленням платіжних інструкцій і платіжних карток та їх використанням у корисливих цілях, придбанням, пересиланням і збутом підроблених банківських платіжних карток, незаконним використанням у господарській діяльності електронних грошей тощо. Ці злочини нерідко вчиняються з використанням спеціального обладнання, механізмів господарської діяльності, електронних розрахунків, злочинці мають певні знання та навички у цій сфері, мають співучасників, використовують цей вид злочину як допоміжний у механізмах вчинення інших, більш тяжких злочинів, зокрема шахрайства, службових розкрадань, ухилення від сплати податків, легалізації (відмивання) злочинних доходів тощо. Такі особливості механізму злочинної діяльності визначають потребу дослідження способів і обстановки злочину в найбільш широкому розумінні, тобто з урахуванням всіх етапів злочинної діяльності та умов її здійснення. Відповідною є і слідова картина події, яка вміщує широкий спектр як традиційних матеріальних та ідеальних слідів, так і специфічних електронних (інформаційних, віртуальних, цифрових).

Висновки

Аналіз механізму незаконних дій із документами на переказ, платіжними картками, іншими засобами доступу до банківських рахунків та електронними грошима (ст. 200 КК України) з урахуванням

складу цього злочину та вимог кримінального процесуального закону щодо переліку обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, дозволяє визначити такі елементи, які варто включити до структури криміналістичної характеристики цього виду злочинів: 1) предмет злочину; 2) спосіб злочину та його зв'язки з іншими кримінальними правопорушеннями; 3) типові сліди (слідова картина); 4) обстановка (умови) вчинення злочину; 5) особа злочинця.

Зазначена структура, на наш погляд, є оптимальною. Вона дозволяє всебічно проаналізувати типові ознаки досліджуваного виду злочину та побудувати його якісну інформаційну модель як підставу для подальшого формування відповідної окремої криміналістичної методики. Розроблення такої моделі на основі аналізу й узагальнення слідочої та судової практики є важливим напрямом подальших наукових досліджень.

Список бібліографічних посилань: 1. Чернявський С. С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 137–146. 2. Берназ П. В. Поняття «криміналістична характеристика злочину». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 34–38. 3. Войчишена М. В. Криміналістична характеристика як наукова категорія методики розслідування кримінальних правопорушень. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. Вип. 3. С. 146–152. 4. Лук'яничков Є. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 107–113. 5. Степанюк Р. А. Проблеми формування криміналістичної характеристики окремих видів і груп злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 173–180. 6. Осика І. М. Розслідування підрозбиття документів та їх використання у сфері підприємництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2006. 23 с. 7. Реуцький А. В. Методика розслідування злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2009. 20 с. 8. Шевчук В. М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 252–261. DOI: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/41>. 9. Пчеліна О. В. Особливості предмета доказування у кримінальних справах про економічні злочини та їх вплив на методику розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 19 с. 10. Степанюк Р. А. Структура окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. *Право і безпека*. 2011. № 4 (41). С. 143–147. 11. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с. 12. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських

рахунків, обладнанням для їх виготовлення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2006. 194 с. **13.** Крупина Я. В. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками й іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення за законодавством зарубіжних країн // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 берез. 2019 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусаров, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 309–312.

Надійшла до редколегії 28.03.2023

Прийнята до опублікування 28.04.2023

Barash L. Ye. The structure of the forensic characteristics of offences under Article 200 of the Criminal Code of Ukraine

The article is devoted to determining the structure of the forensic characteristics of crimes under Article 200 of the Criminal Code of Ukraine “Illegal actions with the documents for transfer, payment cards and other means of access to bank accounts, electronic money, equipment for their production”. The theoretical foundations of developing forensic characteristics of a particular type of crime have been analysed and the grounds for forming its structure have been highlighted. These grounds include criminal law elements of a crime, a list of circumstances to be proved in criminal proceedings, and elements of the mechanism of committing illegal actions with payment instruments. Significant elements for the forensic methodology of the criminal law characteristics of the crime under investigation are its subject matter, method of commission and subjective features. Among the elements of the subject matter of proof, the most important are also the object, method and identity of the offender, as well as the time, place and other circumstances of the crime.

In turn, the mechanism of illegal actions with payment instruments determines the need to study these elements in their broadest sense, i.e., taking into account all stages of criminal activity (preparation, direct commission and concealment), means and conditions of its implementation. Based on the analysis of the above theoretical foundations for the formation of a forensic characteristic of this type of crime, the author identifies the following elements which should be included in its structure: the subject matter of the crime; the method of the crime and its links with other criminal offences; typical traces (trace pattern); the setting (conditions) of the crime; and the identity of the perpetrator. This structure is the most optimal one, allowing for a comprehensive analysis of the typical features of the crime mechanism and building its qualitative information model as the basis for further development of the relevant separate forensic methodology.

Key words: forensic characteristics of crimes, forensic methodology, pre-trial investigation, forgery, use of forged documents.

